

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет обліку та фінансів

Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Ревенко (Кононенко) Інна Віталіївна

УДК 368.17:504

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ СТРАХУВАННЯ
ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Ревенко (Кононенко) І. В.**

Керівник роботи
Віленчук О. М.,
д. е. н., доцент

АНОТАЦІЯ

Ревенко (Кононенко) І.В. Формування механізму страхування екологічних ризиків – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Житомирський національний агроекологічний університет, 2019.

В кваліфікаційній роботі викладені теоретичні, методичні та практичні аспекти екологічного страхування. Теоретично обґрунтовано роль страхування у нейтралізації екологічних ризиків. Досліджено пріоритети розвитку екологічного страхування в Україні. Запропоновано шляхи удосконалення страхування екологічних ризиків в Україні.

Ключові слова: екологічне страхування, екологічні ризики, охорона навколишнього природного середовища раціональне природокористування.

SUMMARY

Revenko (Kononenko) I.V . Formation of mechanism of insurance of environmental risks - Qualifying work on the rights of the manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". – Zhytomyr National Agroecological University, 2019.

The qualification work describes the theoretical, methodological and practical aspects of environmental insurance. The role of insurance in neutralizing environmental risks is theoretically substantiated. Priorities of development of ecological insurance in Ukraine are investigated. Ways to improve environmental risk insurance in Ukraine are suggested.

Keywords: environmental insurance, environmental risks, environmental protection rational environmental management.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ СТРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ.....	7
1.1. Сутність та об'єктивна необхідність розвитку страхування екологічних ризиків	7
1.2. Форми і види страхування відповідальності за екологічне забруднення довкілля	11
Висновки до розділу 1.....	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РІВНЯ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ	16
2.1. Світовий досвід організації екологічного страхування в зарубіжних країнах світу	16
2.2. Сучасний стан та тенденції розвитку майнових видів страхування екологічного спрямування в Україні	19
Висновки до розділу 2.....	23
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	24
3.1. Пріоритети розвитку екологічного страхування в Україні	24
3.2. Формування системи перестрашування екологічних ризиків	27
Висновки до розділу 3.....	29
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32

ВСТУП

Актуальність теми та аналіз останніх досліджень. Сучасне усвідомлення проблем раціонального природокористування зумовлює необхідність у використанні дієвих фінансово-економічних інструментів здатних відшкодувати матеріальні збитки реципієнтам довкілля у погіршенні якості навколишнього природного середовища. До таких інструментів належить екологічне страхування, механізм якого передбачає акумулювання страховими компаніями відповідних платежів від забруднювачів довкілля та здійснення страхових відшкодувань(третім особам) у разі настання страхових подій. Основна ідея екологічного страхування полягає у здійсненні замкнутого розподілу ризиків і відповідальності між усіма учасниками страхового процесу з метою відтворення спроможності сталого розвитку національної економіки.

За останні роки суттєво підвищився науковий та практичний інтерес до проблем розвитку екологічного страхування в Україні. Вагомий внесок у формування теоретико-методологічної бази страхування екологічних ризиків зробили такі вчені, як В. Борисова, О. Віленчук, Т. Галушкіна, О. Залетов, О. Козьменко, С. Осадець та ін. Водночас, зважаючи на багатогранність економічних, екологічних та фінансових взаємовідносин між суб'єктами страхування постає об'єктивна необхідність у здійсненні подальших досліджень у заданому напрямі.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є теоретико-методичне обґрунтування ключових напрямів удосконалення механізму функціонування системи страхування екологічних ризиків в Україні.

Визначена мета обумовила необхідність вирішення таких завдань:

- теоретично обґрунтувати сутність та об'єктивну необхідність розвитку страхування екологічних ризиків;
- відобразити роль страхування як дієвого інструменту нейтралізації екологічних ризиків;

–здійснити аналіз змін показників розвитку видів майнового страхування екологічного спрямування;

– обґрунтувати доцільність розвитку екологічного страхування в Україні;

– сформулювати пропозиції щодо удосконалення діючого механізму страхування екологічних ризиків в аграрній сфері.

Об’єкт і предмет дослідження. Об’єктом дослідження є процес формування механізму страхування екологічних ризиків.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних положень щодо удосконалення стратегічних основ екологічного страхування в Україні.

Методи дослідження. Для вирішення окремих завдань використовувалися методи: *абстрактно-логічний* – для уточнення поняття “екологічне страхування”; *монографічний* – для фінансово-економічного обґрунтування пропозицій, орієнтованих на розвиток страхування екологічних ризиків; *статистико-економічний* – для дослідження динаміки змін ключових параметри розвитку ринку екологічного страхування в Україні; *графічний та табличний прийоми* – для наочного зображення одержаних результатів та ін.

Елементи наукової новизни одержаних результатів. У процесі дослідження встановлено, що дієвість механізму екологічного страхування залежить від фінансово-економічної спроможності здійснювати первинний і вторинний розподіл ризиків та відповідальності між всіма учасниками страхового процесу, як підґрунття для сприяння сталого розвитку у суспільстві.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та пропозиції за результатами дослідження можуть бути використані страховими компаніями України при наданні послуг в сфері екологічного страхування

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи були викладені в доповідях автора на тему:

- «Роль страхування у нейтралізації екологічних ризиків» оприлюдненій на студентській науково-практичній конференції «Фінансове забезпечення економіки» (30 травня 2019 р., ЖНАЕУ);

- *«Екологічне страхування у системі охорони довкілля»* оприлюдненій на міжнародній науково-практичній конференції з нагоди 25-річчя заснування кафедри фінансів і кредиту «Фінансова політика регіонального розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (10-11 жовтня 2019 р., ЖНАЕУ);

- *«Пріоритети розвитку екологічного страхування в Україні»* студентській науково-практичній конференції «Студентські наукові читання: 2019» (20 листопада 2019 р., ЖНАЕУ).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Основний текст роботи викладено на 36 сторінках комп'ютерного тексту. Ілюстративний матеріал представлено у вигляді 4 таблиць та 4 рисунків. Структурно робота включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (40 найменувань).

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають підстави для здійснення певних узагальнень та формування наступних висновків.

1. З'ясовано, що екологічне страхування є універсальним інструментом протидії екологічним ризикам, який забезпечує спроможність відшкодування збитків у разі настання страхової події. За умов несприятливої екологічної ситуації на глобальному, національному та регіональному рівні, пов'язаної з функціонуванням значної кількості об'єктів підвищеної небезпеки, постає гостра необхідність у використанні механізму страхування екологічних ризиків. Встановлено, що екологічне страхування сприяє формуванню ціннісних орієнтирів відповідальності за забруднення навколишнього середовища та виступає джерелом капіталізації фінансових ресурсів у формі технічних резервів для здійснення виплат страхових відшкодувань у разі настання страхових подій.

2. Виявлено, що дефініція поняття “екологічне страхування” пов'язана із захистом фінансово-економічних інтересів реципієнтів довкілля (держави, суб'єктів підприємницької діяльності, окремих громадян), що можуть постраждати у результаті забруднення навколишнього природного середовища. Специфікою даного виду страхових послуг є те, що об'єкти підвищеної небезпеки (потенційні страхувальники) страхують свою відповідальність перед третіми особами (вигодонабувачами).

3. Встановлено, що екологічне страхування у багатьох країнах світу (США, Канада, країни Європейського Союзу та ін.) розглядається, як незамінний інструмент протидії екологічним ризикам та мінімізації їх негативного впливу на оточуюче середовище. Сучасними трендами розвитку даного сегменту страхування в світі є об'єднання страховиків з метою концентрації їх капіталів з метою ефективною протидії екологічним ризикам аварійного та/або катастрофічного характеру. У таких країнах як Канада,

Німеччина, США та Франція екологічне страхування здійснюється переважно в обов'язковій формі, що, свідчить про вагомість даного фінансового інструменту для забезпечення процесу раціонального природокористування.

4. Обґрунтовано, що національний ринок екологічного страхування перебуває на етапі свого інституціонального становлення. Переважна більшість договорів екологічного страхування в Україні укладаються за тими видами, які за чинним законодавством є обов'язковими. Відтак, попит на добровільні види екологічного страхування поки що є незначним. Ключовими стримуючими факторами розвитку екологічного страхування є: недосконалість нормативно-правового забезпечення; висока ризикогенність даного виду страхування; важкість в ідентифікації та оцінюванні ймовірності настання страхових ризиків і урегулюванні збитків при настанні страхових подій; достатньо низький рівень платоспроможності страхових компаній щодо покриття страхуванням екологічних ризиків; низький рівень комунікаційних зв'язків між учасниками страхового процесу.

5. Визначено, що ключовими пріоритетами подальшого розвитку екологічного страхування в Україні є урівноваження соціально-економічних та екологічних інтересів суспільства за допомогою інструментів страхування і перестраховання. Здійснення розподілу і перерозподілу ризиків через механізм страхування сприяє формуванню консолідованої відповідальності за забруднення навколишнього природного середовища. Цілісність системи страхових відносин в екологічній сфері передбачає використання поряд з механізмом страхування також і перестраховання як гаранта фінансової надійності страхових компаній забезпечення їх спроможності своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання за договорами екологічного страхування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисюк О. В. Значення екологічного страхування в умовах загострення екологічної ситуації в Україні. *Вісник Миколаївського національного університету*. 2017. Випуск 16. С.649-654.
2. Братюк В. П. Концепція екологічного страхування як механізм захисту навколишнього природного середовища. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. №6 (192). С 127-134.
3. Бунін С. В. Сучасний стан і тенденції світового ринку страхових послуг. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна* 2017. Вип. 6. С. 15-19.
4. Бурик Н. О. Правове регулювання екологічного страхування: недоліки та шляхи їх подолання. *Інноваційна економіка*. 2013. № 1. С. 246–249.
5. Войнова Є. І. Ринок страхових послуг України і його позиціонування серед провідних страхових ринків світу. *Світ фінансів*. 2018. № 1(54). С.114-118.
6. Галушкіна Т. П. Економіка природокористування : навч. посіб. Харків : Бурун Книга, 2009. 480 с.
7. Данилишин Б. М., Хвесик М. А., Голян В. А. Економіка природокористування: Підручник. Київ.: Кондор, 2012. 465 с.
8. Дема Д. І., Віленчук О. М., Дем'янюк І. В. Страхові послуги навч. посіб. / за заг. ред.. Д. І. Деми [2-ге вид. перероб. та допов.]. Київ. Алерта, 2013. 526 с.
9. Директива 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди. Брюссель. від 21 квітня 2004 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965 (дата звернення: 30.09.2019).
10. Долгошея Н.О., Страхування в запитаннях та відповідях : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 112 с.
11. Дубовіч І. А., Васишин Х. Р. Теоретико-методичні та практичні засади реалізації екологічного страхування від надзвичайних ситуацій

природного характеру в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.3. С. 64–70.

12. Дубовіч І. А., Василюшин Х. Р. Теоретико-методичні та практичні засади реалізації екологічного страхування від надзвичайних ситуацій природного характеру в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.3. С. 64–70.

14. Жиденко К.М. Проблеми та перспективи впровадження екологічного страхування в Україні URL : <http://forinsurer.com> (дата звернення 05.05.2019).

15. Звіт (проміжний) про науково-дослідну роботу “Науково-методичні засади стратегічного розвитку страхового ринку України” за темою : “Формування страхового ринку України в контексті сталого розвитку” Виконавці: С. В. Козьменко (керівник); С. В. Леонов; Л. Л. Гриценко [та ін.]. Суми : ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”, 2008. 140 с.

16. Клейснер О. В. Ринок перестраховання України: теоретико-методологічні домінанти формування та пріоритети розвитку : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 416 с.

17. Козубенко Ю.Л. Сучасні реалії забруднення атмосферного повітря в Україні та світі. Молодий вчений 2016 №9.1 (36.1). С. 87-90.

18. Національна комісія, що здійснює державне регулювання сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua> (дата звернення 10.05.2019).

19. Нернисян Т.Я. Страхование экологических рисков в мировой практике *Страховое дело*. 2006. №12. С. 43–50.

20. Оглобліна В. О. Сіліна І. В. Проблеми та перспективи впровадження екологічного страхування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 10. С. 180–184.

21. Офіційний сайт СГ ТАС Екологічне страхування : URL: <http://www.ueic.com.ua/services/ecologi>. (дата звернення 21.02.2019).

22. Офіційний сайт СГ ТАС Екологічне страхування : URL: <http://www.ueic.com.ua/services/ecologi>. (дата звернення 21.02.2019).

23. Пашнєва В. А. Обов'язкове екологічне страхування: проблеми сучасного законодавства . *Європейські перспективи*. 2012. № 2(1). С. 228–231.

24. Похилько С.В. Аналіз стану та необхідність використання міжнародного досвіду екологічного страхування в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Випуск 5 (10). с. 96–102.

25. Похилько С.В. Аналіз стану та необхідність використання міжнародного досвіду екологічного страхування в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Випуск 5 (10). с. 96–102.

26. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року Закон України від 28 лют. 2019 р. № 2697-VIII : <http://portal.rada.gov.ua> (дата звернення 03.05.2019).

27. Про охорону навколишнього природного середовища Закон України від 7 від 25 черв. 1991 р. № 1264-XII URL: <http://portal.rada.gov.ua> (дата звернення 08. 03.2019).

28. Про страхування : Закон України від 7 берез. 1996 р. № 85/96-ВР. URL: <http://portal.rada.gov.ua> (дата звернення 04.08.2018).

28. Проценко О.Л. Страхування екологічних ризиків у європейській практиці. Вісник Черкаського університету. 2008. Вип. 362. С. 195-201.

29. Рамад Франсуа. Основы прикладной экологии: воздействия человека на биосферу / Франсуа Рамад. - Л. : Гидрометеиздат, 1981. – 544

30. Ревенко (Кононенко) І. В. Екологічне страхування у системі охорони довкілля. *Фінансове забезпечення економіки* : матеріали студентської науково-практичної конференції 30 травня 2019 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2019. С. 93-97.

31. Ревенко (Кононенко) І. В. Пріоритети розвитку екологічного страхування. *Студентські наукові читання: 2019*. матеріали конференції першого туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт на факультетах обліку та фінансів і економіки та менеджменту ЖНАЕУ. Житомир : ЖНАЕУ. С. 147-150.

32. Ревенко (Кононенко) І.В. Роль страхування у нейтралізації екологічних ризиків. *Всеукраїнська науково-практична on-line конференції*

здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки 15-17 травня 2019 р. Житомир : ЖДТУ, 2019. С.961

33. Решетник Л. Екологічне страхування як одна з форм відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права громадян на безпечне для їх життя та здоров'я довкілля. *Право України*. 2002. № 6. С. 78–81.

34. Сафранов Т. А. Екологічні основи природокористування : навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2003. 248 с.

35. Скорик О. О. Концептуальні основи механізму екологічного страхування. *Інноваційна економіка*. 2015. № 5. С. 94–99.

36. Смоляк В. А. Розвиток страхового ринку України в умовах євроінтеграції. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2016. № 1. С. 188-192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirpr_2016_1_32 (дата звернення: 18.09.2019).

37 Статистика страхового ринку в Україні URL: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення 15.05.2019).

38. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012-2021 рр. URL: http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257 (дата звернення: 04.07.2019).

39. Фурман В. М. Страховий ринок України: проблеми становлення та стратегія розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.04.01 Київ, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАНУ», 2006. 33 с.

40. Якімчук С. Екологічне страхування: світовий досвід та перспективи впровадження в Україні *Схід*. 2013. № 3. С. 70 – 74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2013_3_14 (дата звернення 22.05.2019).